

Джерела та література: 1. Блакитний Є. Мораль зневіри чи віри? До проблеми сучасного мистецтва // Нотатки з мистецтва. – Філадельфія. 22.09.1982. – С. 5-8. 2. Борн Вольфганг. Графіка Святослава Гординського. Переклад з німецької // Терем. – Детройт, 1990. – Ч. 10. – С.14. 3. Гординський С. До проблеми бойчукізму // Терем. – Детройт, 1990. – № 10. – С. 23. 4. Гординський С. Петро Холодний –традиціоналіст і новатор // Нотатки з мистецтва. – Філадельфія. – № 30. – 1990. – С. 9-13. 5. Гординський С. Про одну історію мистецтва // Листи до приятелів. – № 3-4. – Мюнхен, 1966. – С. 50-55. 6. Добрянський М. Католицька церква і модерна культура // Листи до приятелів. – Мюнхен, 1975. – С. 13-23. 7. Зелік І. Українці в Сполучених штатах Америки – між асиміляцією і традицією / / Сучасність. – Мюнхен. – Ч. 1. – 1985. – С. 71-78. 8. Маркусь В. Патріарх Йосиф Сліпий // Сучасність. – Мюнхен. – Ч. 11. – 1984. – С. 5-29. 9. Попович В. Неовізантисти і псевдо-візантисти в українському іконописному мalarстві // Нотатки з мистецтва. – Філадельфія. 29.12.1989. – С. 11-25.

УДК 902:34(477)

Віктор ГРИГА

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА БУКОВИНІ

У статті визначені головні проблемні питання збереження культурної спадщини, а також наведені рекомендації щодо підвищення ефективності співробітництва держави і краю з недержавними організаціями у цій галузі та окреслюються першочергові завдання державного управління охороною культурної спадщини для вирішення даних проблем. Наводяться факти порушення законодавства у сфері охорони культурної спадщини.

Ключові слова: адаптація, актуалізація, естетичне виховання, культурна спадщина, популяризація, реєстр нерухомих пам'яток, «чорна археологія», ЮНЕСКО.

Віктор ГРИГА

ПРОБЛЕМЫ ОХРАНЫ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ НА БУКОВИНЕ

В статье определены основные проблемные вопросы сохранения культурного наследия, а также приведены рекомендации по повышению эффективности сотрудничества государства и края с негосударственными организациями в этой области и определяются первоочередные задачи государственного управления охраной культурного наследия для решения данных проблем. Приводятся факты нарушения законодательства в сфере охраны культурного наследия.

Ключевые слова: адаптация, актуализация, эстетическое воспитание, культурное наследие, популяризация, реестр недвижимых памятников, «черная археология», ЮНЕСКО.

Victor GRIEGA

PROBLEMS OF CULTURAL HERITAGE IN BUCOVINA

In this article the issues of preservation of cultural heritage, and provides guidelines for improving the efficiency of cooperation of the state and region with NGOs in the field, and outlines the priorities of the state management of cultural heritage to address these problems. But given the facts of violation of legislation on protection of cultural heritage.

Key words: adaptation, actualization, aesthetic education, cultural heritage, promotion, Registry of Monuments, black archeology, UNESCO.

Охорона і використання історичної спадщини – це важлива галузь культурного будівництва, яка має неабиякий вплив на формування соціальної активності, творчого натхнення, патріотичного і естетичного виховання людини. Велетенський досвід людства, його історія, увічніні у пам'ятках вітчизняної і світової культури, є джерелом наших сьогоднішніх знань і вміння, бо, як зазначав О.П. Довженко: «...сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє. Чому ж я мушу зневажати все минуле? Невже для того, щоб навчити онуків ненавидіти колись дороге і святе мое сучасне, що стане теж для них колись минулим» [1, с. 3-5].

Культурно-історична спадщина є ключовим елементом розвитку історичної свідомості, впливовим чинником формування єдиної української національної ідентичності та утвердження об'єднавчих цінностей у суспільстві. Ефективне збереження, відновлення та відповідне використання культурно-історичної спадщини потребує науково обґрунтованої державної стратегії та чіткої діяльності всіх органів влади щодо її втілення, тісної їх взаємодії з інституціями громадянського суспільства (недержавними організаціями, ЗМІ, благодійними фондами тощо). Це підтверджено успішним досвідом активної й послідовної гуманітарної політики найрозвинутіших країн сучасної демократії.

Незважаючи на певні позитивні зрушення останніх років, загальний стан об'єктів культурно-історичної спадщини на Буковині залишається загрозливим та потребує термінових заходів для поліпшення ситуації. Необхідний передусім зважений, системний підхід до вирішення ключових проблем даного напрямку. Проте аналіз сучасного стану системи охорони культурної спадщини не тільки нашого краю, а й України, засвідчує, що багато проблем упродовж десятиріч накопичувалися у сфері охорони культурної спадщини [7, с. 83].

Серед негативних чинників, які перешкоджають подальшому розвитку процесів управління охороною культурної спадщини не тільки на Буковині, а й в інших регіонах, варто виокремити наступні моменти:

1. Відсутність цілісної системи державного управління та спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони культурної спадщини, неефективна державна регіональна політика. Вагомою причиною є недостатній рівень усвідомлення органами, що

здійснюють регулювання у сфері охорони культурної спадщини, ролі та значення створення, збереження, охорони, використання та популяризації національного культурного надбання для соціально-економічного розвитку країни. Головною проблемою в структурі управління є розподіл координуючих функцій між багатьма управліннями та відомствами, не говорячи про те, що на даний час на території Буковини немає окремого органу охорони культурної спадщини [3].

2. За тривалий час економічної кризи та стагнації бюджетне фінансування культурної сфери значно знизилось. Така недостатня бюджетна підтримка культурно-історичної спадщини є наслідком залишкового фінансування культури в цілому. Здійснювані бюджетні видатки використовуються не завжди раціонально та ефективно. Незадовільне фінансове забезпечення збереження та розвитку історико-культурного потенціалу. Це, перш за все, недостатнє бюджетне фінансування на ремонтно-реставраційні роботи, поповнення музейних фондів заповідників, технічне переобладнання, охорону заповідних об'єктів, недосконалий механізм розподілу коштів та повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази об'єктів культурної спадщини. В 2012 році на охорону культурної спадщини на Буковині виділено ще менше коштів, ніж минулого року.

3. Розгалуженість нормативної бази не створює чіткого законодавчого та нормативно-правового поля у сфері охорони спадщини і потребує вдосконалення. Зокрема, відсутній правовий механізм бюджетної підтримки громадських організацій, чинне законодавство недостатньо стимулює розвиток меценатства і благодійництва у сфері культури [4].

4. Недостатній контроль з боку органів влади за порушенням пам'яткоохоронного законодавства. Наглядові та дозвільні функції у сфері охорони культурної спадщини нерідко дублюють або перебирають на себе органи, що не мають таких повноважень за законом – зазвичай це двійники, створені місцевою владою. Відсутність належного контролю за виконанням власниками, уповноваженими органами, користувачами зобов'язань щодо утримання пам'яток у належному стані призводить до їх руйнації та втрати. Системного характеру в усіх регіонах України і на Буковині набули порушення законодавства з питань охорони та використання культурно-історичної спадщини під час відведення земельних ділянок під забудову та інших комерційних цілей (як-от забудова в селі Веренчанка Кіцманського району).

Протягом останніх років науковцями та громадськістю краю було зафіксовано чимало порушень – випадків свідомого пошкодження чи навіть руйнування пам'яток культурної спадщини (археології). Можна виокремити три пам'ятки археології, що були пошкоджені найбільше. Пам'ятка археології поблизу села Волока Глибоцького району – унікальне городище ранньозалізної доби, що датується (IX-VII ст. до н.е.) та ранньослов'янського часу культури Луки-Райковецької (VIII-X ст.), яке

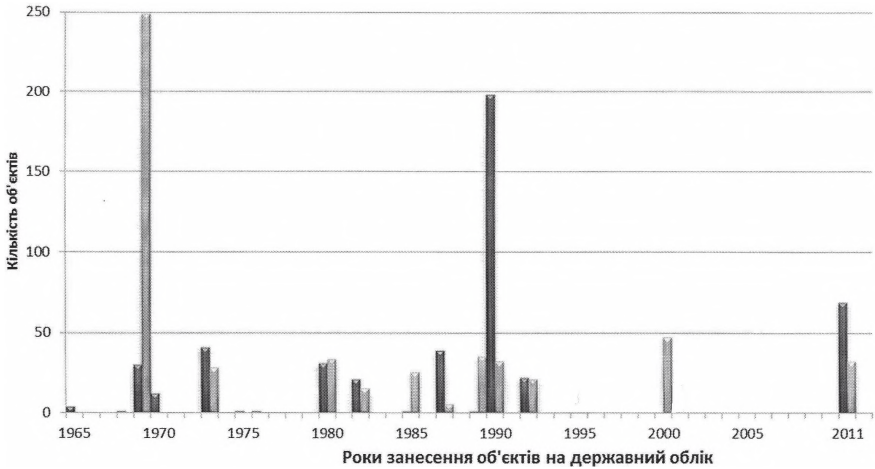
було взято на державний облік та під охорону рішенням облвиконкому № 432 від 24.10.1969 року [12]. Вал городища був частково знищений місцевим мешканцем. Чоловік зняв бульдозером ґрунт безпосередньо біля охоронного знака, однак своєї вини у знищенні археологічної пам'ятки він не визнає [2, с. 7].

Об'єкт (пам'ятка) археології розташований на північно-східній околиці села Мамаївці Кіцманського району на східній околиці населеного пункту в урочищі «За Птахофабрикою». Він інтенсивно руйнується, значна частина пам'ятки зруйнована у результаті грабіжницького вибору чорнозему місцевими жителями. Вздовж польової дороги із заходу на схід тягнеться низка котлованів завглибшки до 2 м при ширині 10-15 м. Більшість із них місцеве населення систематично засипає сміттям [6, с. 26-27]. У викинутому ґрунті виявлено фрагменти кераміки та обмазки, вироби з кістки та бронзи (зламаний ніж, заклепка та аморфні злитки металу), що свідчить про інтенсивне руйнування археологічного об'єкта (пам'ятки), порушення культурних нашарувань і фактичне знищення пам'ятки, взятої на державний облік та під охорону розпорядженням Чернівецької обласної державної адміністрації № 757-р від 11.11.2011 року. Вказаний факт є грубим порушенням ст. 43 Закону України «Про охорону культурної спадщини» та ст. 22 Закону України «Про охорону археологічної спадщини» [9, ст. 22-43].

Археологічна пам'ятка у селі Малий Кучурів Заставнівського району – багатшарове поселення: ґрунтовий могильник (II-I ст. до н.е.), черняхівська культура (III-IV ст. н.е.) та поселення давньоруського часу (XII-XIII ст. н.е.) [13]. Вона віднесена до категорії пам'яток національного значення відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1761 від 27.12.2001 року. Незважаючи на означений факт, ПП Сорошук Р.Г., у якого перебуває у суборенді частина пам'ятки, вздовж прибережної смуги прокопав рів глибиною півтора метра та завдовжки близько 500 м [10]. Було знищено п'ять житлових та господарських споруд черняхівського часу II-V ст. н.е. З рову ковшем екскаватора викинуто фрагменти кераміки, обмазки жител, срібний денарій імператора Траяна [15].

Навіть у разі припинення такої протиправної практики щодо порушників, здебільшого, не застосовується належна відповідальність.

5. Недосконала система обліку, незадовільні темпи проведення паспортизації та інвентаризації об'єктів культурної спадщини заважають роботі системи якісного надання історико-культурних послуг. Не говорячи про те, що про взяття на державний облік та під охорону щойно виявлених та новозбудованих об'єктів культурної спадщини не виконувалося вже тривалий період. Про це свідчить діаграма кількості об'єктів (пам'яток) археології та історії, взятих на державний облік за період з 1965 по 2011 рік (рис. 1). З 2011 р. новоствореним відділом охорони пам'яток історії та культури було розпочато роботу по занесенню нововиявлених пам'яток на державний облік і вже в листопаді цього ж року розпорядженням чернівецької

Рис. 1. Діаграма динаміки кількості об'єктів (пам'яток) археології (чорний фон) та історії (сірий фон), взятих на державний облік.

обласної державної адміністрації № 757-р. на державний облік було взято 118 пам'яток культурної спадщини. Нескоординованість дій співпраці державних і громадських організацій суттєво впливає на розвиток системи управління охороною культурної спадщини.

Протиправна діяльність «чорних археологів» за своїми масштабами вже становить безпосередню загрозу національній культурній спадщині України. Про це свідчать складені акти правопорушення на пам'ятках археології Буковини співробітниками відділу охорони пам'яток історії та культури разом з співробітниками Чернівецької філії ДП «НДЦ «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України». Наприклад: об'єкт (пам'ятка), який розташований у північній частині села Корнешти Хотинського району на мисі в урочищі Замчище. Він інтенсивно руйнується «чорними археологами». На городищі розмірами 220?170 м було виявлено закладення невідомими особами шурфів, кількість яких сягає 20. Середня глибина шурфа складає – 0,35 м, а ширина в окремих місцях об'єкта – близько 0,5 м. У викинутому ґрунті комісією виявлено фрагменти залізних виробів (ножів, серпів, обручів) та кераміки, що свідчить про інтенсивне розкрадання археологічних артефактів, порушення культурних нашарувань і фактичне знищення пам'ятки, взятої на державний облік та під охорону. Це ж стосується пам'ятки археології, розташованої за 2,5 км на південь від озера Чорнівський млин, та за 5 км на північний захід від села Рідківці Новоселицького району у лісі в урочищі Стара Рогатка. Він інтенсивно руйнується «чорними археологами». На городищі, площею 0,5 га було виявлено закладення невідоми-

ми особами шурфів, кількість яких сягає 100. Середня глибина шурфа складає 0,40 м, а ширина в окремих місяцях об'єкта сягає близько 0,5 м. У викинутому ґрунті комісією виявлено фрагменти залізних виробів (ножів, серпів, обручів, дужок, залізних шлаків) та кераміки. Це свідчить про завдання непоправної шкоди археологічному об'єкту, тобто втрату значної кількості археологічних матеріалів і порушення культурних на шарувань та фактичне руйнування пам'ятки, взятої на державний облік та під охорону. Діяти проти «чорної археології» потрібно не лише заборонами та посиленням правоохоронних заходів (хоча й вони необхідні). Дієвим важелем посилення офіційної археології (як кадровим, так і фінансовим) може стати розвиток археологічного туризму, залучення до участі у розкопках аматорів під керівництвом фахівців, співробітництво в цій галузі академічних установ [11, с. 18-20].

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства пам'яткоохоронна справа вимагає постійної оптимізації, стимулювання, значного якісного поліпшення й уваги. Зважаючи на викладене, стає очевидною необхідність окреслення першочергових завдань державного управління охороною культурної спадщини:

- створення сучасної правової бази пам'яткоохоронної справи, забезпечення суворого контролю за дотриманням законодавства;
- формування чіткої виконавської вертикалі органів охорони культурної спадщини;
- удосконалення механізмів бюджетного фінансування, забезпечення належних умов для формування благодійництва та меценатства;
- впровадження дієвих механізмів співпраці держави, органів місцевого самоврядування і громадськості;
- популяризації культурних надбань та розробки інноваційних проєктів з питань охорони культурної спадщини;
- поглиблення і розвиток міжнародного співробітництва у сфері охорони культурної спадщини, занесення найвизначніших пам'яток національної культури до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;
- продовження поповнення Державного реєстру нерухомих пам'яток;
- підвищення рівня маркетингових досліджень у сфері охорони культурної спадщини;
- пропаганди української культурної спадщини шляхом посилення її інформаційно-рекламного забезпечення.

Досвід пам'яткоохоронної роботи в регіонах свідчить про необхідність створення оптимальної структури місцевих органів охорони культурної спадщини залежно від кількості пам'яток, а також вжиття невідкладних заходів із забезпечення цих органів відповідною кадровою, науково-дослідною та ремонтно-реставраційною базою [5, с. 30].

Сучасний підхід до збереження і використання культурних цінностей неможливий без організаційних і структурних змін, вдосконалення системи державного управління щодо дієвих механізмів міжвідомчої взаємодії

та пошуку нових шляхів партнерства і співпраці з недержавними культурно-мистецькими організаціями [14]. Саме ці структури забезпечують можливість цивілізованого діалогу між суспільством і владою, захист інтересів різних соціальних груп у стосунках з державою і поміж собою.

У правовому забезпеченні галузі одним із першочергових завдань є оновлення правової бази галузі, її розвиток та гармонізація з європейським законодавством. Для забезпечення функціонування Закону України «Про охорону культурної спадщини» необхідно розробити й прийняти низку підзаконних актів. На даний час в цьому напрямі працюють чиновники Міністерства культури України, які нарешті наважилися жорстко відрегулювати охорону національної історико-культурної спадщини – від адміністрування археологічних досліджень до оподаткування приватних колекціонерів. До цього зводиться суть законопроекту «Про національну культурну спадщину», розробленого міністерством [8].

Одним із важливих напрямів актуалізації національної спадщини, безумовно, є вдосконалення існуючих механізмів фінансування пам'яткоохоронної діяльності, мережі закладів історико-культурної спадщини, залучення недержавних інвестицій та менш значущих коштів у галузь, створення нових, конкурсних механізмів фінансової підтримки.

Таким чином, охорона і примноження культурної спадщини як частини культурного капіталу нашого суспільства, забезпечення широкого доступу до неї є однією з найважливіших стратегічних цілей політики Української держави у сфері культури. Можна стверджувати, що реалізація основних завдань стане підґрунтям стабільного розвитку сфери охорони культурної спадщини і дасть змогу піднести її до європейських стандартів.

Джерела та література: 1. Акуленко В. І. Злочин проти пам'яті. Про нищення культурних цінностей на Україні (1927 – 1941 рр.). – К.: Видавництво т-ва «Знання України», 1991. – 50 с.; 2. Гаргала А. Мешканець Волоки зруйнував древнє городище // Погляд. Від і до. – 2009. – № 39 (486). – 1 жовтня; 3. Гевель К. Проблеми та перспективи державного управління сферою збереження та охорони історико-культурної спадщини в Україні // http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/Ratp/2009_2/09gkmsu.pdf; 4. Горбик В.О., Денисенко Г.Г., Скрипник П.І. Пам'ятки України: проблеми збереження і дослідження. – К.: Інститут історії України НАН України, 1994. – 42 с.; 5. Залізник Л. Археологія України. Сучасний стан та перспективи // Вісник Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. – 2003. – № 1. – С. 30-31; 6. Ільків М. Археологічні розвідки на пам'ятках пізньобронзового віку на території Чернівецької області у 2009-2010 роках // ПССІАЕ. - Чернівці-Вишніця: Черемош, 2011. – Т. 1. – С. 26-39; 7. Опалько Ю. Збереження культурно-історичної спадщини в сучасній Україні: проблеми та перспективи // Стратегічні пріоритети. - К., – 2007. – № 1 (2). – С. 83-88; 8. Поречко В. Закон про історико-культурну спадщину: корупція за правилами? // День // <http://www.day.kiev.ua/211465>; 9. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 6 червня 2000 р. № 1805-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333; 10. Руйнівники історії // Час. – 2008. – 3 квітня; 11. Толочко П. Пристрасті навколо проекту закону «Про охорону археологічної спадщини» // Вісник

Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. – 2003. – № 1. – С. 18-22; **12.** Чорней В. Зруйноване Волоцьке городище засипали землею // Молодий Буковинець // <http://molbuk.ua/vnomer/suspilstvo/23000-zrujnovane-voLOCKE-gorodishhe-zasipali-zemleju.html>; **13.** Чорней В. Римські амфори і монети знайшли в розритому урочищі // Молодий Буковинець. – 2008. – 10 квітня; **14.** Холодок В. Державне управління охороною культурної спадщини в Україні: стан і перспективи розвитку // <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/7/06.pdf>; **15.** Monumentor arheologică – atenția cuvenită // Zorile Bukovinei. – 2008. – №28. – 16 aprilie.

УДК 94«652/653»:378.4(477.85-25)ЧНУ«1875/1914»

Андрій ІЛЮК

**СТАНОВЛЕННЯ НАУКИ ПРО СТАРОДАВНІЙ СВІТ
ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
(1875 – 1914 рр.)**

У статті розглянуто процес становлення та розвитку антикознавства та медієвістики в Чернівецькому університеті на перших етапах його існування. Визначено загальні тенденції цього процесу, проаналізовано діяльність науковців вузу та їх внесок у вивчення історії стародавнього світу і середніх віків.

Ключові слова: професор, Чернівецький університет, історія стародавнього світу, історія середніх віків.

Андрей ИЛЮК

**СТАНОВЛЕНИЕ НАУКИ О ДРЕВНЕМ МИРЕ
И СРЕДНЕВЕКОВЬЕ В ЧЕРНОВИЦКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ
(1875 – 1914 гг.)**

Статья посвящена процессу становления и развития на первых этапах антиковедения и медиевистики в Черновицком университете. Определены общие тенденции этого процесса, проанализирована деятельность ученых вуза и их вклад в изучение истории древнего мира и средних веков.

Ключевые слова: профессор, Черновицкий университет, история древнего мира, история средних веков.

Andriy ILIUK

**THE ESTABLISHMENT OF SCIENCE ABOUT ANCIENT WORLD
AND MIDDLE AGES AT CHERNIVTSY UNIVERSITY (1875 – 1914)**

The article is devoted to the process of establishment and development of science about Antic World and Midievistic on the first stages at Chernivtsy University. The general trend of the process, analyzes the activities of the university scientists and their contribution to the study of ancient history and Middle Ages.

Key words: Professor, Chernivtsy University, history of Antic World, Middle Ages.